

Ο κοινωνικός ρόλος των κινητικών δραστηριοτήτων στις θρησκευτικές γιορτές και τελετές της αρχαίας Σπάρτης

(Της **Μεταξίας Παπαποστόλου**, Δρ. Φ., Δ/ντριας του 4^{ου} Γυμνασίου
Σπάρτης «Γιάννης Ρίτσος»)

Η γιορτή είναι για όλους ένας τρόπος επικοινωνίας, συναλλαγής και κοινωνικής συνεύρεσης. Η γιορτή στους αρχαίους Έλληνες αποτελεί πρωτίστως θρησκευτική πράξη, αλλά είναι και θέαμα, όπου οι συμμετέχοντες βρίσκουν τρόπους έκφρασης του σώματος και του πνεύματός τους. Οι θρησκευτικές γιορτές ή οι δημόσιες μπορούν να εισαχθούν σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, γιατί μαθαίνοντας το τελετουργικό τους τα αγόρια και τα κορίτσια μαθαίνουν και τις αξίες της πόλης. Οι γιορτές στην πολιτική και παιδαγωγική τους λειτουργία, όσον αφορά τη συμμετοχή των νέων, προσφέρουν εξαιρετικές ευκαιρίες όπου η κοινότητα επαληθεύει τους καρπούς της εκπαίδευσης που λαμβάνουν οι νέοι της. Για παράδειγμα, στη γιορτή των Γυμνοπαιδιών, διαφαίνεται η φροντίδα των Σπαρτιατών να εμφυσήσουν στην εκπαίδευση ομοιογένεια και συνέχεια (Birgalias, 1999, σ 185-187)

Οι γιορτές πρόσφεραν την ευκαιρία για ενίσχυση της συνοχής της πόλης με τη συμμετοχή των μελών της σε αυτή (Kitto, 2002, σ. 278-280). Η πόλη ήταν αυτή που διαμεσολαβούσε μεταξύ πολίτη και θεών με ιεροτελεστίες, γιορτές και πανηγύρια. Ο πολίτης έπρεπε να βοηθά ορατά τους συμπολίτες του να διασφαλίσουν την ευμένεια των θεών, εάν ήθελε να θεωρείται πραγματικός πολίτης. Η συμμετοχή του στις τελετουργίες που είχαν την υποστήριξη των θεών ήταν εξίσου σημαντική με κάθε άλλη πολιτική δραστηριότητα (Φρίμαν, 2004, σ. 200-201). Η συμμετοχή, λοιπόν, στις θρησκευτικές γιορτές και τελετές ήταν συνδεδεμένη με την ιδιότητα του πολίτη (Μήλιος, 2007, σ. 33). Οι θρησκευτικές γιορτές τελούνταν συνήθως στα «ιερά», τα οποία ήταν χώροι λατρείας, κυρίως περιαστικά. Ο ρόλος αυτών των ιερών που βρίσκονταν έξω από την πόλη ήταν πολύ σημαντικός καθόσον λειτουργούν ως θρησκευτικά κέντρα που καθορίζουν τον τρόπο λατρείας και οδηγούν στην εσωτερική ενότητα και συνύπαρξη των κατοίκων της περιοχής μέσα στα πλαίσια της κοινής άσκησης των θρησκευτικών τους καθηκόντων. Προκύπτει έτσι μια ενότητα η οποία λατρεύει την ίδια θεότητα, εκμεταλλεύεται γεωγραφικά το γύρω από το ιερό καλλιεργήσιμο χώρο και προστατεύει το χώρο αυτό από εξωτερικό κίνδυνο (Mossé, 1991, σ. 43, Polignac, 2007, σ. 196, Παπαντωνίου, 2004, σ. 70).

Στην αρχαία Σπάρτη η συμμετοχή στις θρησκευτικές και δημόσιες γιορτές ήταν υποχρεωτική, για δε τους νέους αποτελούσε μέρος της αγωγής τους. «Η διεξαγωγή των Σπαρτιατικών εορτών εξαρτιόταν από

την αφιλοκερδή συμμετοχή των πολιτών όπως, για παράδειγμα, στους αγώνες αγοριών στα Κάρνεια, στους ύμνους και τους χορούς κοριτσιών από οικογένειες πολιτών στα Υακίνθια, στις χορωδίες ανδρών και αγοριών σε αυτές τις γιορτές καθώς και στις Γυμνοπαιδιές. Ανάλογα με την ηλικία του, κάθε Σπαρτιάτης συμμετείχε σε μία από τρεις χορωδίες στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν ακόμα και οι βασιλείς και οι δειλοί. Η κοινή συμμετοχή σε χορούς ήταν θεμελιώδες χαρακτηριστικό του πολιτικού βίου και σε αυτούς η κατάταξη οριζόταν σύμφωνα με τη θέση του καθενός. Επίσης ήταν ένας χώρος συναγωνισμού μεταξύ διαφορετικών ηλικιακών ομάδων. Οι σπαρτιατικές γιορτές ήταν αρένες ανταγωνισμού, που περιστρεφόταν γύρω από την προσωπική συμμετοχή ολόκληρου του πολιτικού σώματος και όχι γύρω από τις δαπάνες πλουσίων Σπαρτιατών» (Hodkinson, 2004, σ. 298).

Πολλοί μελετητές επηρεασμένοι από τις ανθρωπολογικές ερμηνείες θεωρούν τις σπαρτιατικές γιορτές ως τελετές μύησης και στο εκπαιδευτικό Σπαρτιατικό σύστημα εντοπίζουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα των εντάξεων. (Ducat, 2006, σ. 179-181). Στις γιορτές αυτές μπορούμε να εντοπίσουμε στοιχεία παλαιών διαβατηρίων τελετών. Οι αρχαϊζουσες κοινωνίες υπέβαλλαν τους νέους σε τελετές ένταξης για λόγους κοινωνικοποίησης και ομαλής ενσωμάτωσής τους στο κοινωνικό σώμα. Οι τελετές αυτές ήταν υποχρεωτικές όπως και η εκπαίδευση στη Σπάρτη, με την έννοια ότι όποιος νέος αποτύγχανε και δεν υπέμεινε τις δοκιμασίες θεωρείτο ανίκανος να γίνει μέλος της κοινότητας. Οι τελετές ένταξης οργανώνονταν από ολόκληρη την κοινότητα. Η διαδικασία των εντάξεων ήταν ίδια για όλους όπως και η «αγωγή» με στόχο να υποταχθούν οι νέοι στους ίδιους κανόνες. Κατά τη διάρκεια των τελετών ένταξης ο νέος αποσύρεται από το συνηθισμένο περιβάλλον του και ζει απομονωμένος, συνήθως κοντά στην άγρια φύση, όπου διαχειρίζεται μόνος την τροφή του. Τότε γίνονται ορισμένες ιεροτελεστίες και αφομοιώνονται ορισμένες «διδασκαλίες» που βοηθούν τους νέους να μετασχηματιστούν σε πλήρη μέλη της κοινότητας. Η σπαρτιατική «αγωγή» ενσωμάτωσε πολλά στοιχεία αυτών των διαβατηρίων, ενταξιακών, μνητικών τελετών προχωρώντας σε προσαρμογές που ήταν απαραίτητες ώστε να λειτουργήσει στα πλαίσια μιας πολιτικής κοινωνίας και όχι ενός αρχαϊζοντος πληθυσμού. Μετέτρεψε τα πρόωρα εναρκτήρια τελετουργικά σε κρατικό σύστημα (Ducat, 2006, σ. 181-182, Levy, 2008, σ. 147-161).

Για τη σημασία της μύησης η Λαμπαδαρίδου – Πόθου αναφέρει ότι «είναι η λέξη που λύνει το αίνιγμα του Σπαρτιάτη. Η μύηση είναι μια συνεχής, καθημερινή άσκηση, άσκηση ψυχής και άσκηση του νου, αλλά προπαντός, άσκηση του σώματος. Ο Σπαρτιάτης από τα επτά του χρόνια μυείται στην έννοια της αρετής» (Λαμπαδαρίδου – Πόθου, 2006, σ. 292). Στις γιορτές η δημόσια αναγνώριση και ο απολογισμός του κλασικού

Σπαρτιατικού συντάγματος ενίσχυε πιο πολύ την αίσθηση της πολιτικής συνοχής και σταθερότητας. Μέσα από τις γιορτές και τους διαγωνισμούς περνούσε το μήνυμα ότι μπορεί ο κόσμος να αλλάξει αλλά εμείς διατηρούμε τις ίδιες αξίες. Η αγωγή μέσα από τις γιορτές και τους διαγωνισμούς επιβεβαίωνε τη σπαρτιατική ταυτότητα.

Το τελετουργικό μέρος των μνητικών τελετών με τους ανταγωνισμούς των νέων ήταν τόπος επίδειξης των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσής τους. Μέσα από αυτά θα μπορούσε ο νέος να ταξινομηθεί, να αποκτήσει το κλέος, τη φήμη μέσω της δοκιμής των φυσικών – κινητικών δυνατοτήτων και των τεχνικών δεξιοτήτων. Τα ανταγωνιστικά παιχνίδια και οι εορτές παρείχαν την ευκαιρία στον ανήλικο να δείξει τις ικανότητές του, να προσδώσει φήμη στην οικογένειά του, που ανταγωνιζόταν για μια θέση μέσα στην κοινωνική ιεραρχία. Οι τελετουργικοί διαγωνισμοί πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών γιορτών σε ιερό έδαφος ενώπιον κριτικής επιτροπής. Ο Ducat αναφέρει ότι τα εναρκτήρια χαρακτηριστικά που εντοπίζονται στην αγωγή, μέρος της οποίας αποτελεί και η συμμετοχή στις θρησκευτικές γιορτές, δεν είναι αποσπασματικές επιβιώσεις αλλά αποτελούν μια δομή διαβίωσης που εξελίχθηκε στο ρυθμό της ιστορίας της πόλης. Προσαρμόστηκαν στις ανάγκες μιας πολιτικής κοινωνίας και στην κλασική περίοδο η σπαρτιατική εκπαίδευση δεν είναι μια τελετή έναρξης αλλά η κατάρτιση του πολίτη – οπλίτη (Ducat, 2006., σ. 219).

Όλες οι γιορτές της Σπάρτης, είχαν κοινό σκοπό να ενισχύσουν την αλληλεγγύη της ομάδας συναθροίζοντας το δήμο και τους ηγέτες του. Μπορεί να αποτελούσαν επιβίωση αρχαίων εθίμων, απέκτησαν όμως νέα πολιτική διάσταση. Ήταν γιορτή όλης της κοινότητας. Συμμετείχε όλο το κοινωνικό σύνολο, γεγονός που ενίσχυε τους κοινωνικούς δεσμούς. Συμμετείχαν και τα παιδιά τραγουδώντας και χορεύοντας. Η δραστηριότητα των νέων ήταν καθαρά κινητική. Οι νέοι επίσης εκτελούσαν παραδοσιακούς χορούς. Τα κορίτσια ανταγωνιζόνταν επίσης σε χορούς και ιππικούς αγώνες. Τα Υακίνθια για παράδειγμα αποτελούσαν μια καλή ευκαιρία προβολής των προσόντων των νέων κοριτσιών με στόχο το γάμο τους. Ο ρόλος που οι νέοι διαδραμάτιζαν σε αυτή τη γιορτή ήταν σημαντικός και η επίδειξη των κινητικών ικανοτήτων τους αξιολογείτο από όλο το πολιτικό σώμα. (Αθήναιος 14, 630d-631b, Polignac, 2007, σ. 70-71, Ducat, 2006, σ. 263-265, Παναγέας, 2001, σ. 68-71). Και στη γιορτή των Γυμνοπαιδιών συμμετείχε όλο το σώμα των πολιτών. Ίσως κάθε κοινωνική ομάδα έβγαζε τέσσερις χορούς: μια τριχορία, μια χορωδία παιδιών, μια από εφήβους και μια από άνδρες. Επομένως και στο δρώμενο αυτό οι νέοι διαδραμάτιζαν έναν σημαντικό ρόλο. Πολλοί μελετητές θεωρούν τους διαγωνισμούς των Γυμνοπαιδιών ως δοκιμές αντοχής για τα παιδιά, μέρος της εκπαίδευσής τους (Pettersson, 1992, σ. 45-47). Στις Γυμνοπαιδιές εντοπίζουμε επίσης στοιχεία εντάξεων όπως στο

ρόλο του χορού, στη γυμνότητα που έπαιζαν ρόλο στην ενσωμάτωση των νέων στο πολιτικό σώμα.

Το παιχνίδι της σφαίρας ήταν επίσης ένας αγώνας βαθμολόγησης που χαρακτήριζε τη μετάβαση από τον έφηβο στον ενήλικα. Το πρωτάθλημα αυτό της σφαίρας ήταν μια σημαντική μετάβαση στη ζωή των νέων, ως τέλος του χρόνου της εφηβείας τους και αρχή της ενηλικίωσής τους (Kennell, 1995, σ. 60, Ducat, 2006, σ. 270-274).

Στη γιορτή των Καρνείων, μεγάλη επίσης θρησκευτική γιορτή των Σπαρτιατών, ο ρόλος των νέων διέφερε από αυτόν στις άλλες γιορτές. Διέφερε η ηλικία τους που ήταν άνω των 20 ετών. Αυτή ήταν μια κάπως οριακή ηλικία, όσον αφορά στην αγωγή. Επίσης, οι νέοι αυτοί όχι μόνο συμμετείχαν στη γιορτή αλλά ήταν αυτοί που πραγματικά τη διοργάνωναν. Τα Κάρνεια δείχνουν ότι αυτοί οι νέοι αντιπροσωπεύουν πράγματι το μέλλον της κοινότητας. Και στις τρεις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές οι νέοι παίζουν σημαντικό ρόλο αλλά όχι απομονωμένα όπως στις διαβατήριες τελετές αλλά παράλληλα με τις άλλες ηλικίες μαζί με όλο το πολιτικό σώμα όπου σε αυτό επιδεικνυαν τα αποτελέσματα της εκπαίδευσής τους και αξιολογούνταν.

Στη Σπάρτη η διαδικασία της κοινωνικοποίησης με τη βοήθεια της θρησκευτικής δραστηριότητας άρχιζε από πολύ νωρίς πιθανώς στην ηλικία των παιδίσκων (περίπου 8-12 ετών). Η συμμετοχή στη θρησκευτική γιορτή ήταν μια πτυχή της αγωγής τους που οδηγούσε στην κοινωνικοποίηση, που ήταν σκοπός της εκπαίδευσης (Ducat, 2006, σ. 276-277, Παναγέας, 2001, σ. 68-71, Σιγαλός, 1959, σ. 214-216, Baltrusch, 2004, σ. 98). Οι θρησκευτικές γιορτές ενσωματώνουν, φέρνουν τους ανθρώπους στην καρδιά της κοινωνίας. Έτσι η θρησκεία στη Σπάρτη συμπεριελήφθη στη διδασκαλία της «αγωγής». Στη διάρκεια των γιορτών οι έφηβοι ομαδοποιούνταν κατά τις προγονικές φυλές και ωβές και συμμετείχαν στους ανταγωνισμούς (Kennell, 1995, σ. 51-52). Ο Vernant (2003) υποστηρίζει πως οι τελετές της εφηβείας με τις εικονικές μάχες είχαν διπλό ρόλο αυτόν της πολεμικής μύησης αλλά και της κοινωνικής ενσωμάτωσης καθώς το αγόρι έπρεπε να ενταχθεί τόσο στη στρατιωτική όσο και στη δημόσια ζωή. Το σπαρτιατικό παράδειγμα είναι πολύ χαρακτηριστικό εφόσον υπάρχει από τη μια μεριά η Ορθία Αρτέμιδα (που προετοίμαζε το νέο για τον πόλεμο) από την άλλη όμως η Άρτεμη Κορυθαλία, προστάτιδα επίσης της νεότητας, αλλά φανερά ξένη προς τον πόλεμο. Αν οι διαβατήριες τελετές σημαίνουν για τα αγόρια τη μύηση στη ζωή του πολεμιστή, για τα κορίτσια που τα συντροφεύουν σε αυτές τις τελετές και συχνά περνούν και τα ίδια μια περίοδο αποκλεισμού, οι μνητικές δοκιμασίες ισοδυναμούν με προετοιμασία για το γάμο. «Ο γάμος είναι για το κορίτσι ότι ο πόλεμος για το αγόρι: και τα δύο σημαδεύουν αντίστοιχα την τελείωση της φύσης τους, την έξοδο από μια κατάσταση

όπου ο καθένας μετέχει ακόμη στη φύση του άλλου» (Vernant, 2005, σ. 40-41).

Βασικό στοιχείο σε όλες τις θρησκευτικές γιορτές αποτελούσαν οι χοροί. Στη Σπάρτη η ενασχόληση με το χορό αφορούσε εξίσου τις γυναίκες και τους άνδρες. «Από την πλευρά των γυναικών τα κορίτσια ήταν αυτά που κυρίως συμμετείχαν στους χορούς οι οποίοι γενικώς ήταν αφιερωμένοι στην Άρτεμη. Ο Καλλίμαχος στον ύμνο στην Άρτεμη αναφέρει πολλούς τόπους λατρείας, στους οποίους εμφανίζει την Άρτεμη να περιβάλλεται από το χορό των Νυμφών, δραματοποιώντας έτσι με την επιλογή των λέξεων τα στοιχεία του «κύκλου» και του «κέντρου» που χαρακτηρίζουν το χορό» (Arrigoni, 2007, σ. 72-92).

Η Άρτεμης ως θεά κουροτρόφος, θεά της γονιμότητας, φύλακας των ορίων, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο την κρίσιμη στιγμή της μετάβασης από την εφηβεία στην ωριμότητα. Εξασφάλιζε την ισορροπία ανάμεσα στον πολιτισμένο και τον άγριο χώρο και περιφρουρούσε την αρμονική αναπαραγωγή και των δύο κόσμων. Αλλά και ο Απόλλωνας ήταν τροφός και προστάτης των νέων, εγγυητής της μετάδοσης από τη μια γενιά στην άλλη των κανόνων του πολιτισμού. Ως πολιτικός θεός μεριμνούσε για τη συνοχή και συνένωση των συστατικών στοιχείων της κοινωνίας. Στις γιορτές επομένως τόσο της Άρτεμης όσο και του Απόλλωνα ο ρόλος των εφήβων ήταν σημαντικός. Οι έφηβοι που αποσύρονται στις εσχατιές υφίστανται ουσιαστικά την τελετουργική αντιστροφή των πολιτισμικών κανόνων η οποία προηγείται της οριστικής ένταξή τους στην κοινωνία. Η διάβαση από την εφηβεία στην ωριμότητα, υλοποιείται με μια κίνηση εξόδου από τον οικισμό και επιστροφής σε αυτόν. Ανάμεσα στις δύο αυτές στιγμές οι νέοι μετείχαν σε τελετές που εξέφραζαν την προσωρινή αντιστροφή των αξιών, σβήνοντας έτσι τον παλιό εαυτό τους ώστε να μπορέσουν να αναγεννηθούν με τη νέα τους ιδιότητα. Οι τελετές αυτές γίνονταν έξω από τον πολιτισμένο χώρο, στα ιερά της Αρτέμιδος που βρίσκονταν στην καρδιά της άγριας φύσης. Η ένταξη των εφήβων, περιλαμβάνει και μια άλλη ισχυρή στιγμή, συχνά με τη μορφή της πρώτης συμμετοχής τους στις επίσημες εορτές των μεγάλων ιερών. Αυτή η παρουσία των νέων γενεών στη θεότητα και την κοινότητα συνιστά ταυτόχρονα – μέσω των ύμνων και των χορών – ένταξη στη λατρεία άρα και στην κοινωνία. Η λατρεία της Ορθίας Αρτέμιδος θεμελιώνει την ενότητα των κωμοπόλεων του κέντρου, ενώ η λατρεία του Απόλλωνα εγκαθιδρύει την ένωση όλων των κατοίκων της επικράτειας. Και τα δύο ιερά αποτελούσαν το πλαίσιο θρησκευτικών αλλά και πολιτικών συναθροίσεων.

Στη Σπάρτη και η Χαλκίοικος και η Πολιούχος Αθηνά δεχόταν τιμές από πομπές ένοπλων εφήβων και προσφορές ασπίδων στο αστικό ιερό της στην ακρόπολη (Δούκας, 1992, σ. 106). Η πολεμική λειτουργία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εξουσία. Το αστικό ιερό της είχε στενά

πολιτικό χαρακτήρα. Ο ρόλος εξάλλου του αστικού ιερού στην πολιτική δημιουργία της πόλης είναι ανάλογος με τον ρόλο του έξω αστικού ιερού στην κοινωνική της συγκρότηση (Polignac, 2007, σ. 74-75, 89, 92-94, 127-128).

Συμπερασματικά θα λέγαμε, λοιπόν, πως η Σπάρτη ήταν η μοναδική ελληνική πόλη – κράτος που καθιέρωσε συνειδητά μια αμοιβαία αλληλεξάρτηση μεταξύ του εκπαιδευτικού συστήματος και της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής της πόλης. «Η παιδεία αυτή στο σύνολό της απέπνεε και διέδιδε ένα άρτιο σύστημα αξιών που εξέφραζε τη σπαρτιατική κοινωνία στο σύνολό της» (Baltrusch, 2004, σ 7).

Βιβλιογραφία

- Arrigoni, G. (2007). *Οι Γυναίκες στην Αρχαία Ελλάδα*. (Μετ.- Επιμ. Ανδρόνικου, Μ., Δουλάμη, Ε., Κεφαλά, Α.). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Baltrusch, E. (2004). *Σπάρτη. Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης*. (Μετ. – Επιμ. Μπαλόγλου, Χ και Δεληκάρη, Α. και Μαυρουδής, Α.). Αθήνα: Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- Birgalias, N. (1999). *L'odyssée de l'éducation spartiate*. Athènes: St. Basilopoulos.
- Ducat, J. (2006). *Spartan Education. Youth and Society in the classical period* (Translated – Stafford, E Shaw, P. and Powell, A.). UK: The Classical Press of Wales.
- Φρίμαν, Τσ. (2004). *Το Ελληνικό Επίτευγμα. Η θεμελίωση του Δυτικού Κόσμου*. (Μετ. Περαντάκου – Κουκ, Μ.). Αθήνα: Κέδρος.
- Hodkinson, S. (2004). *Ιδιοκτησία και πλούτος στη Σπάρτη της κλασικής εποχής*. (Μετ. – Επιμ. Κράλλη, Ι. και Κωσταντινίδη, Σ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Kennell, N. (1995). *The Gymnasium of Virtue*. USA: The University of North Carolina Press.
- Kitto, H. (2002). *Οι Έλληνες*. (Μετ.- Επιμ. Φιλολογική ομάδα Κάκτου). Αθήνα: Κάκτος.
- Μήλιος, Α. (2007). *Πόλις και Πολίτης στην Αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.
- Mossé, C. (1991). Women in the Spartan revolutions of the third century B.C.. In S. Pomeroy (ed.). *Women's History and Ancient History*.(pp. 138-153).Chapel Hill: The University of North Caroline Press.
- Παναγέας, Ι. (2001). *Αρχαία Σπάρτη. Η ιδανική πολιτεία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ελληνογνωσία – Ιστοριογνωσία
- Παπαντωνίου, Γ. (2004). *Οι επιδράσεις της Ηθικής στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αρχαιότητας*. Αθήνα: Αθλότυπο.
- Polignac, F. (2007). *Η Γέννηση της Αρχαίας Ελληνικής πόλης*. (Μετ. Κυριαζόπουλος, Ν.). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Σιγαλός, Δ. (1959). *Η Σπάρτη και η Λακεδαίμων*. Αθήνα. Αυτοέκδοση.
- Vernant, J. (2005). *Μύθος και κοινωνία στην αρχαία Ελλάδα*. (Επιμ. Καράμπαλης, Σπ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

